

УКРАЇНЬКА КУЛЬТУРА

УДК 94:[061.2:304.4+17.023.36](477.8)"1921/1939"
DOI: [https://doi.org/10.17721/UCS.2026.1\(18\).01](https://doi.org/10.17721/UCS.2026.1(18).01)

Георгій ВДОВИЧЕНКО, д-р філос. наук, доц.
ORCID ID: 0000-0002-8532-7672
e-mail: georgyvdivychenko@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

Богдан ПАВЛІЧЕНКО, асп.
ORCID ID: 0009-0009-8531-4407
e-mail: b.pavlichenko@ukr.net

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКИХ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИХ ТОВАРИСТВ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ (1921 – 1939 рр.)

В ОЦІНКАХ НАУК ПРО КУЛЬТУРУ:

ВІД ДОСВІДУ СТАЛІНСЬКОЇ УРСР ДО ЗДОБУТКІВ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

Вступ. Складний період історії України протягом дії Версальсько-Вашингтонської системи міжнародних відносин засвідчив плідну роботу на західноукраїнських землях у 1921 – 1939 рр. культурно-мистецьких та ін. товариств. Їх роль як суб'єктів українських культуро-, націо- і державотворення не раз замовчувалась і фальсифікувалась в УРСР, а нині стає повноправним предметом історико-культурних та культурологічних студій.

Мета статті полягає в загальній оцінці основних тенденцій дослідження вітчизняними істориками культури та культурологами УРСР і незалежної України (середина ХХ ст. – перша чверть ХХІ ст.) феномену українських культурно-мистецьких товариств на західноукраїнських землях (1921 – 1939 рр.).

Методи. Задіяно класичні і сучасні методи культурологічного аналізу. Крім основних принципів наукового пізнання: об'єктивності, системності, історизму, апробовані методи порівняльно-історичного розгляду етапів вивчення історії цих товариств, біографічного аналізу, роль їх дослідників і контекстологічного та ситуаційного аналізу їх праць.

Результати. Висвітлено основні підсумки розгляду цього феномена істориками культури й культурологами за етапами: 1. повоєнного - від кінця Другої світової війни до розпаду СРСР (1945 – 1991 рр.), у складі 4 періодів (фінал епохи сталінізму, хрущовська "відлига", "застій" і "перебудова"); 2. сучасного (з 1991 р.) у складі 3 періодів (пострадянського, "народних революцій" 2004 - 2014 рр. та російсько-української війни). У 60-х - 70-х рр. ХХ ст. у перших великих проєктах АН УРСР з історії вітчизняних літератури та мистецтва було розпочато вивчення цього явища. "Історія української культури: в 5 тт., 9 кн." (2001 - 2013) та ін. українознавчі проєкти НАН України і науковців вищої школи заклали підвалини його об'єктивного й інноваційного міждисциплінарного вивчення істориками культури та культурологами.

Висновки. Після замовчування і критики в УРСР цього феномену, за "відлиги" почалось повернення в науковий обіг обмеженої інформації про нього. На зміну гострій критиці більшості цих товариств як "буржуазно-націоналістичних", за "перебудови" прийшли деідеологізація і об'єктивне вивчення цього явища. Вихід у світ в Україні з 1991 р. академічних гуманітарних проєктів, передусім українознавчих енциклопедичних видань і монографій з історії української культури, зумовили початок культурологічного дослідження місця та ролі цих товариств у ґендерній, регіональній і національній самоідентифікації українства, практиках культурної і міжкультурної комунікації та культурній інституціалізації.

Ключові слова: українська культура ХХ ст., модерн, міжвоєнний період, Східна Галичина, Західна Волинь, культурно-мистецькі товариства на західноукраїнських землях 20-х - 30-х рр. ХХ ст., Національна Академія наук України

Вступ

Актуальною темою конкретно-історичних студій вітчизняних наук про культуру, в першу чергу історії культури і культурології, як і важливим прикладом-індикатором осмислення їхніми представниками, зокрема авторами цієї статті, шляхів інноваційного поступу світової культурологічної думки, є, на наш погляд, феномен громадської самоорганізації українського суспільства модерну та постмодерну в соціокультурній протидії усім формам поневолення. Поруч із його суспільно-політичним та освітньо-науковим вимірами, яскравими прикладами чого в ХХ ст. стали органічно об'єднуючі ціле українство Національно-визвольні змагання першої половини ХХ ст., як і український правозахисний рух, не менш важливим був і його культурно-мистецький вимір. Разом вони вели до відродження державності України у 1917 – 1918 рр., творчо увінчаного її остаточним утвердженням в 1991 р. В умовах кривавого переривання традиції українських культуро-, націо- та державотворення в минулому віці після постанови в 1919 – 1921 рр. Версальсько-Вашингтонської системи міжнародних

відносин, як і її ж заміни у 1943 р. на Ялтинсько-Потсдамську систему, основний етнічний масив українського народу впродовж 70 років лишався в неокolonізованому стані національної бездержавності. Створення УСРР у складі тоталітарного СРСР, як і примусове включення тоді ж західно-українських земель до Другої Польської й Чехословацької Республік, Королівства Румунія, залишали Східну Галичину, Західну Волинь, Північну Буковину та Закарпаття адміністративно від'єднаними від поневоленої сталінським режимом Великої України. На їхню долю випав понад двадцятирічний етап матеріально і духовно складного та контроверсійного існування після небачених доти втрат Першої світової війни, а згодом – уже й Другої, як і примусове включення в 1939 - 1945 рр. до складу знекоровленої УРСР. Цей час є одним з яскравих прикладів збройного і культурного протистояння, власне, найчисельнішого слов'янського народу і званої європейської нації катастрофічним викликом атомного та космічного віку світових війн. Вагомим чинником національно-культурного самозбереження українського

етносу і тоді, і протягом усієї його історії, зокрема і в цьому віці, виявилась подиву гідна громадянська самоорганізація всіх його верств у суспільно-політичному, освітньо-науковому і, що не менш показово, культурно-мистецькому житті.

Авторами як у їхній статті (Вдовиченко і Павліченко, 2025), так і в ряді ін. публікацій та доповідей, наприклад у виступах на міжнародних науково-практичних конференціях (Павліченко, 2025a; Павліченко, 2025b; Pavlichenko, 2025), розпочато вивчення цієї самоорганізації на прикладі професійно-культурного життя українства Карпат, Прикарпаття та Закарпаття в 20-х – 30-х рр. ХХ ст. Здійснюване включно з розглядом культуротворчості еміграції з УНР, Української держави, УСРР у Другій Польській і Чехословацькій республіках та Королівстві Румунія, воно дає підстави відзначити важливу роль у цьому процесі й культурно-мистецького виміру. Оцінюючи його роль у соціокультурному житті Західної України міжвоєнного періоду, ми відзначили особливий статус у її реалізації, поруч з багатьма освітніми та науковими, і широкого спектра культурно-мистецьких товариств: "Феномен культурно-мистецьких товариств мав у соціокультурній історії українства на Західній Україні 20-х – 30-х рр. ХХ ст. значно ширше й глибше, ніж тільки спеціально фахове значення. Вони, як і широка мережа українських культурно-освітніх та громадських товариств у Східній Галичині, Західній Волині, Закарпатті та Північній Буковині, у складі десь до двох мільйонів членів, поставали суб'єктом вітчизняних культуро-, націо- та державотворення за умов бездержавності. Елементи громадської і громадянської самоорганізації нашої інтелігенції й народних верств, вони були сполучною ланкою між етнофольклорним буттям лемків, бойків, гуцулів та ін. етнографічних груп українського народу і його націотворчим трансформуванням у вітчизняному фаховому культуротворенні модерну та авангарду" (Павліченко, 2025a: с. 170-171). Простежуючи цікаву історію цих товариств від її витоків початку ХІХ ст. у Австро-Угорській імперії до їх розквіту в 20-х - 30-х рр. ХХ ст., головним чином у Східній Галичині, а згодом - потужний вплив їх роботи на українське культуротворення передусім у вільному світі, автори приділили увагу вивченню здобутків дослідження цієї історії за 100 останніх років: від 20-х рр. ХХ ст. на західноукраїнських землях і в УРСР до першого чвертьстоліття історії незалежної України включно.

Мета статті полягає в загальній оцінці основних тенденцій дослідження вітчизняними істориками культури та культурологами УРСР і незалежної України (середина ХХ – перша чверть ХХІ ст.) феномену українських культурно-мистецьких товариств на західноукраїнських землях (1921 – 1939 рр.).

Методи

Задіяно класичні та сучасні методи культурологічного аналізу. Крім основних принципів наукового пізнання: об'єктивності, системності, історизму, апробовано методи порівняльно-історичного розгляду етапів вивчення історії цих товариств, біографічного аналізу долі їх дослідників і контекстологічного та ситуаційного аналізів їх праць.

Результати

Поступ вітчизняних українознавства і всієї гуманітаристики ХХ ст. тривав у контексті і під знаком усвідомлення вітчизняними науковцями та українством в Україні та світі ідеалу соборності українських етнічних земель. Комплексний розгляд матеріалів з історії вітчизняного державотворення в ХХ ст. в УНР, ЗУНР та УРСР, як і здобутків становлення в них академічної

науки й наукової думки у вищих навчальних закладах, засвідчують роз'єднаність цих теренів протягом віків у форматі двох таких основних ареалів: 1. "Велика" ("Східна", "Наддніпрянська", "Радянська") чи колишня "Російська" Україна; 2. "Західна Україна" ("західноукраїнські землі", "етнографічна українська область в Австро-Угорщині" та ін.), або ж колишня "Австрійська" Україна. Прокламація про створення ЗУНР від 19 жовтня 1918 р. визнала складниками згаданої області Східну Галичину, "північно-західну Буковину" та "українську полосу північно-східної Угорщини", тоді як, згідно з "Актом злуки" УНР і ЗУНР 22 січня 1919 р., до складу другої входили "Галичина, Буковина і Угорська Україна". Показовим є визначення міністром закордонних справ Української держави у 1918 р. та науковцем Д. Дорошенком етнічного складу і історичних меж "української землі на Заході": "На сході угорські українці весь час межують з своїми галицькими братами, а в південно-східному кутку із буковинцями..." (Дорошенко, 1919, с. 3). Згадані "Угорська Україна", відома і як "Підкарпатська Русь" та "Угорсько-руська держава", а в 1938 - 1939 рр. - Карпатська Україна, тобто Закарпаття, та Північна Буковина, разом зі Східною Галичиною і Західною Волиною, чітко визнавалися політичною і науковою елітою УСРР 20-х - 30-х рр. ХХ ст. за Західну Україну, на відміну від "Радянської України". Як у виступах та працях ідеологів "українізації" М. Скрипника, Є. Гірчака і ін. їхніх колег із ЦК КП(б)У, так і в українознавчих студіях та звітах ВУАН у Києві наявне це розрізнення. Згідно з виданням "Діяльність історичної секції Всеукраїнської Академії наук та зв'язаних з нею історичних установ академії в році 1926" (1928), діюча в ній "Комісія Західної України" досліджувала Галичину, або "осередок західних українських земель", та всі "інші західноукраїнські краї", або ж "Західно-Українські землі", а саме "Закарпатські" й Буковину. Масова читачка аудиторія УСРР не раз зауважувала таке їх спільне позначення в літературно-громадському збірнику "Західна Україна" однойменної "спілки революційних письменників" УСРР і в рубриках під цією назвою в часописах УСРР, як-от (Західна Україна, 1930).

Цю позицію проведено і в праці з історії вітчизняної культури на той час співробітника Української книжкової палати, бібліографа Українського інституту марксизму-ленінізму та професора Харківського інституту народної освіти А. І. Козаченка. Розрізняючи "Радянську Україну", "Західну Україну" і українців "в еміграції – Європі, Америці, тощо", він так розкрив обсяг другого з цих понять: "Паризька Нарада послів переможної Антанти в 1923 р. (14-III) ухвалила й остаточно затвердила такий поділ західньо-українських земель: Галичину віддала під Польщу, Закарпатську Україну під Чехо-Словацьчину і Буковину під Румунію" (Козаченко, 1931, с. 149). В повоєнний час у наукових виданнях діаспори й УРСР, як-от "Енциклопедії Українознавства" та "Українській радянській енциклопедії", термін "Західна Україна" не раз вжито, поруч з поняттям "західноукраїнські землі", для означення Східної Галичини і Західної Волині. Разом з тим, у першому з цих видань – у його ж "Загальній частині" (1949), Західну Україну, Закарпаття і Північну Буковину спільно позначено як "західноукраїнські землі". Слідом за визначенням у 4 томі "УРЕ" (1961) "Західної України" як історико-географічної назви тих земель УРСР, які є територією Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської, Волинської та Рівненської областей, українознавці УРСР постсталінського часу, як-от автори першого багатотомного академічного проекту кінця 50-х –

початку 70-х рр. з історії української літератури, вивели за межі терміну "Західна Україна", в його вужчому значенні, Закарпаття і Північну Буковину. Вони, водночас, паралельно позначили терміном "західноукраїнські землі" всі ці терени (Буряк, 1971, с. 387). Автори першого академічного проєкту УРСР того ж часу з історії українського образотворчого мистецтва (Катрушенко, Наконський і Саноцька, 1970) вжили поняття "Західна Україна" в ширшому значенні - для позначення всіх західноукраїнських земель. Новітня академічна думка України, наприклад у особі однієї з авторок "Енциклопедії історії України" (2003 - 2013), очільниці Центру теоретико-методологічних проблем історичної регіоналістики Інституту історії України, фіксує перше та друге - "більш широке", розуміння терміну "Західна Україна" в одноіменному гаслі тому з цієї праці (Верменич, 2005, с. 291). Переважна ж більшість авторів виданих в незалежній Україні проєктів з історії вітчизняних письменства, образотворчого й музичного мистецтв, наприклад (Булка, 1994), як і "Історії українського мистецтва: в 5 тт." (2006 - 2011) і "Історії української культури: в 5 тт., 9 кн." (2001 - 2013), вже традиційно вживають термін "Західна Україна" якраз у його відзначеному нами вище ширшому значенні.

Відома мистецтвознавчиня - академікня НАН України, президентка Міжнародної асоціації українців (2008 - 2013), головна редакторка цього проєкту з історії українського мистецтва, Г. Скрипник вжила термін "західноукраїнські землі" у вступі до нього на позначення всіх цих теренів (Скрипник, 2007). Її колеги-співавтори, дослідники мистецького життя міжвоєнного періоду, використали у цій праці з тією ж метою термін "Західна Україна". Поважаючи цю традицію, розлого відображену і в зазначеному – найавторитетнішому нині, проєкті НАН України з історії української культури й сягаючи епохи українських націй, культуро- та державотворення першої чверті ХХ ст., вважаємо за науково доцільне і виправдане задіяти обидва ці терміни – "Західна Україна" і "західноукраїнські землі", для позначення всіх українських етнічних земель у складі Другої Польської та Чехословацької республік і Королівства Румунія за міжвоєнного періоду. Не раз висвітлюючи у ряді навчально-методичних видань та публікацій, наприклад (Вдовиченко, 2024; Vdovychenko & Pohorilyi, 2025), відродження вітчизняної, у першу чергу, академічної гуманітаристики за постсталінського етапу історії УРСР в середині 50-х - 80-х рр. ХХ ст., ми звернули увагу на широкий спектр усіх представляючих її дисциплін. Спроба панорамного висвітлення феномену цього періоду історії вітчизняної гуманітаристики від "відлиги" до "перебудови" з її поступовими, дедалі відчутнішими, незворотними гуманізацією і європеїзацією, дозволяє вести мову про небачений доти у історії української науки її розквіт. Суперечливий перетин часів "відлиги" й "застою" в історії УРСР зокрема та СРСР на загал виявив усі ознаки цвітіння контрольованого і стримуваного владою, русифікованого та підцензурного, але наукового ренесансу в Україні. Початок у жовтні 1957 р. космічної ери в історії людства, яка припала саме на час атомного віку, позначив зумовлене швидким розвитком засобів масової комунікації бурхливе зростання зацікавлення усіх верств українського суспільства таємницями мікросвіту та Всесвіту, чималою ж мірою й багатьма забороненими до того в УРСР приховуваними і призабутими сторінками вітчизняних історій та культури.

Період "відлиги" і початок "застою" були позначені небаченим доти в Україні інформаційним вибухом, чи не

в першу чергу в постсталінському академічному українознавстві: "Якраз у 60-х рр. ХХ ст. в УРСР і з'явилась показна низка інноваційних навчальних видань ... на цю декаду й припав видавничий – українознавчий, "бум" у академічному книговидаванні УРСР, що його найгучнішою подією була поява "Української радянської енциклопедії: у 17 тт." (1959 - 1965). Разом з нею в "Науковій думці" тоді опубліковано як той самий "Нарис історії філософії на Україні" (1966), так і "Історію українського мистецтва: в 6 тт." (1966 - 1970) та "Історію української літератури: у 8 тт." (1967 - 1971). А в 1971 - 1975 рр. Інститут археології АН УРСР видав створену ним на зорі "застою" "Археологію Української РСР: в 3 тт." (Vdovychenko & Pohorilyi, 2025, с. 259). Поруч із підцензурно, проте не раз творчо втіленими у цих і ін. виданнях інноваційними здобутками української наукової думки залишалась політично акцентована та небезпечна terra incognita радянського українознавства, як-от і тема міжвоєнного етапу культуротворчості в Західній Україні. Початок "холодної війни" між Східним і Західним блоками засвідчив перетворення міжвоєнного періоду в українському соціокультурному житті поза кордонами УРСР і в самій УРСР на одну з чільних тем ідейно-світлоглядного протистояння наукових думок, з одного боку, української діаспори і вільного світу й, з ін., Радянської України і країн соціалістичної співдружності. У перших системних наукових та навчально-методичних виданнях з історії вітчизняної культури, які вийшли у світ поза кордонами УРСР, а саме "Історія української культури" (1937) у Львові та "Українська культура" (1940) в Подєбрадах, феномен цих товариств лише принагідно згадано як, власне, органічний гуманітарний виквіт українських національно- визвольних змагань ХІХ – початку ХХ ст. Показово, що як редактори цих видань: першого – І. Крип'якевич, а другого – Д. Антонович, визначні вітчизняні історики, учні М. С. Грушевського, так і їхні не менш знані співавтори, у першу чергу В. Радзикович, М. Голубець та С. Чарнецький, були співтворцями і діячами західноукраїнських суспільно-політичних, науково-освітніх та культурно-мистецьких товариств Східної Галичини до і після Першої світової війни.

Однак ці відомі культурні та наукові діячі лише побіжно відобразили свій культурний досвід у згаданих розвідках, головним чином у першій з них. Науково переосмислюючи власні спогади кінця ХІХ – першої половини ХХ ст., підбиті та відображені в його знаних студіях 20-х рр. ХХ ст. з історії українського мистецтва і театру, Д. Антонович згадав, як автор розділів "Українська гравюра" й "Український театр" курсу лекцій "Українська культура" (1940), лише про пов'язані з витоками модерного театрального життя у Львові "театральний відділ" товариства "Руська бесіда" та діяльність за міжвоєнного періоду заснованої у 1923 р. Українським товариством пластичного мистецтва на чолі з Д. Антоновичем Української студії пластичного мистецтва в Празі та українського мистецького товариства "Спокій" (1927 – 1939) у Варшаві. На відміну від Д. Антоновича, автори колективної монографії "Історія української культури" (1937) за редакцією І. Крип'якевича, а саме В. Радзикович, М. Голубець і С. Чарнецький, дещо докладніше висвітлили у ній власний розмаїтий досвід участі в літературному, театральному та художньо-мистецькому житті Східної Галичини, як і Європи на загал, кінця ХІХ - першої третини ХХ ст. Перший з них – автор ґрунтовної монографії (Радзикович, 1941) з історії українського письменства, торкнувся образів львівських товариств

того періоду – від "Академічного кружка" та "Дружнього лихваря" до заснованого у 1906 р. у Львові ж літературного товариства "Молода муза". Автор ряду праць про українське образотворче мистецтво, зокрема "Трьох листів" (Голубець, 1926), М. Голубець висвітлив у першому з них "Сто літ галицького малярства" подробиці діяльності найвідоміших вітчизняних культурно-мистецьких товариств Львова кінця XIX – початку XX ст.: Товариства для розвою руської штуки (1898 - 1914) та Товариства прихильників української літератури, науки і штуки (1904 - 1914). Ці матеріали він використав і в розділі "Мистецтво" згаданої історії, де відзначив українські художні товариства у Російській імперії, наприклад Товариство київських митців, і польські в Австро-Угорській імперії, як-от Товариство прихильників мистецтв у Львові, які справили вплив на поступ художнього процесу на західноукраїнських землях напередодні та вже після Першої світової війни.

Знаний учасник цього поступу: театральний референт, режисер, художній керівник театру товариства "Руська бесіда", учасник хору українського студентського товариства "Основа" у Львові (1897 – 1935) та "Молодої Музи", С. Чарнецький яскраво відобразив той час як у своїм ґрунтовнім нарисі з історії українського театру в Східній Галичині, так і в ін. театрознавчих розвідках, зібраних у виданні (Чарнецький, 2014). Автор розділу "Театр" у "Історії української культури" (1937), він звернувся у ньому окрему увагу на роль товариств "Руська бесіда" у Львові та "Галицько-Руська матиця" в Перемишлі в поступі вітчизняного театрального драматичного життя на західноукраїнських землях. В усіх цих публікаціях та монографіях 20-х - початку 40-х рр. XX ст. низки діячів відзначених та ін. українських товариств простежується тенденція переходу від осмислення животрепетного сприйняття знайомства з ними, власної ж участі в них і науково-популярного, публіцистичного узагальнення цього досвіду до перших спроб ширшого й глибшого аналізу феномену цих товариств у історії вітчизняної культури. Одними з узагальнюючих підсумків цих спроб є ширші оцінки згаданого феномену в палітрі виданих після Другої світової війни у діаспорі наукових видань, як монографія (Буковина, її минуле і сучасне, 1956) з одним із перших системних оглядів всіх типів українських товариств Північної Буковини XIX - першої половини XX ст. На окрему увагу заслуговує в цьому відношенні "Енциклопедія Українознавства", а саме її уже згадана "Загальна частина" (1949). Поруч із інформаціями про широкий спектр культурно-мистецьких товариств на всіх західноукраїнських землях XIX - першої половини XX ст., її автори чи не вперше науково узагальнили досвід самоорганізації вітчизняного жіноцтва та його внеску в соціокультурне життя цих земель за міжвоєнного періоду. Коло ґендерно-феміністичної проблематики як складника усвідомлення явища згаданих товариств було порушене ними в гаслі "Жіночий рух" розділу "XVIII. Суспільство". Простежуючи його історію від заснування в 1886 р. у Станіславові Товариства руських жінок, а в 1893 р. - "Клубу русинок" у Львові, автор гасла Л. Івченко висвітлив значення згаданого руху для поступу та популяризації культурно-мистецького життя Західної України у 1921 – 1939 рр.

На відміну від цих спроб публічних увиразнення та об'єктивного наукового висвітлення феномену вітчизняних культурно-мистецьких товариств поза межами УСРР у 20-х – 30-х рр. XX ст., у Радянській Україні тоді було розпочато процес політизації, фальсифікування,

мітологізування і, в цілому, замовчування цього явища, його історії, здобутків та значення.

Дві заключні декади сталінізму після Голодомору 1932 - 1933 рр. та масових репресій в УСРР були свідками системної дискредитації культуротворення в Західній Україні і діаспорі. Після виходу в світ у Харкові праці "Українська культура: її минулина і сучасність" (Козаченко, 1931) це культуротворення на понад три десятиліття стало однією з найполітизованіших наукових тем у освіті, науці й громадському житті України. Виходячи із ідей українського націонал-комунізму і в розгляді в розділі 11 "Українська культура поза межами СРСР" соціокультурного життя українства на західноукраїнських землях у 20-х рр. XX ст., А. Козаченко постулював офіційну позицію УСРР у тезі про "національно-колоніальне поневолення" українців у Другій Польській і Чехословацькій республіках та Королівстві Румунія. Виразно викриваючи здійснювані там політики колонізації, чехізації і румунізації, він гостро засудив репресії проти згаданих ним в політично нейтральним ключі українських товариств Східної Галичини, Північної Буковини й Закарпаття ("Просвіти", "Української школи" та ін.) як важливих чинників соціокультурного буття Західної України. Одним із джерел цієї праці була розвідка (Піддубний, 1928) члена Закордонного комітету Компартії Буковини, автора дописів про соціокультурне життя Північної Буковини першої чверті XX ст. у періодиці УСРР Г. Толмачова-Піддубного. Панорамно висвітлюючи у її розділах 7. "Румунізація" культури" й 8. "Шкільництво" феномен 1763 саме українських товариств на цьому терені, він, зокрема, відзначив товариство "Руська Бесіда" в Чернівцях і студентські товариства "Запорожжя" й "Чорномор'я". Позитивну оцінку їх сукупної діяльності разом із засудженням репресій проти них у Королівстві Румунія дали анонімні автори процитованого А. Козаченком у цій його праці і опублікованого в уривках у пресі УСРР (Західна Україна, 1930) листа товариства "Українська школа" в Чернівцях до української преси у Північній Америці.

Фінал сталінізму в 1953 р. сприяв вкрай поступовому, поміркованому, але незворотному переходу вітчизняної гуманітаристики до розмаїтішого і глибшого розгляду феномену згаданих товариств у перших українознавчих проєктах АН УРСР періоду хрущовської "відлиги". Центральним серед них стала "Українська радянська енциклопедія: в 17 тт." (1959 – 1965). Випущене в світ у Києві до початку періоду "заостою" як офіційна ідеологічна відповідь на вже згаданий проєкт "ЕУ", це видання яскраво відобразило приховану і не раз відкриту полемічність різних поколінь його авторів у оцінюванні українських історії та культури, у тому числі – феномену вітчизняних товариств на західноукраїнських землях (1921 – 1939). Поступове воскресіння української гуманітаристики у постсталінській УРСР не в останню чергу завдяки плеяді наукової та творчої інтелігенції генерації "шістдесятників", знаково проявилось і в появі на шпальтах "УРЕ" гасел про цей феномен з виразними ознаками попереднього ознайомлення з частково висвітленою нами його зарубіжною історіографією. Вже в першому ж її томі є гасла і про львівські студентські товариства в Австро-Угорській імперії "Академічну громаду", "Академічне братство" та "Академічний кружок", із згадками про культурно-мистецький вимір їх діяльності, а вже в другому - гасло "Боян" тоді старшої наукової співробітниці Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР, дослідниці творчості С. Людкевича М. П. Загайкевич. У дев'ятому томі "УРЕ" було вміщене

чи не найосяжніше таке гасло – "Просвіта", в оцінці діяльності якої проведено ідеологічне протиставлення її "націоналістичній верхівці" "рядових членів низових організацій" під відчутним впливом на них комуністів, головню на Західній Волині. В цьому ж томі вміщено гасло "Руська бесіда" тоді юного аспіранта згаданого інституту, театрознавця Р. Я. Пилипчука про ці два однойменні "українські культурно-освітні товариства ліберально-буржуазного напрямку" у Львові й Чернівцях. Після опублікування "УРЕ" в Києві побачив світ ін. значний проєкт АН УРСР та Головної редакції УРЕ "Радянська енциклопедія історії України: у 4 тт" (1969 - 1972), подібно висвітлюючий цю тематику. В ньому брали участь історики-нонконформісти, як-от репресований у 1949 - 1956 рр. автор гасла "Руська Бесіда" в його томі 2, тоді співробітник Музею етнографії і художніх промислів АН УРСР Я. Дашкевич, який показово визнав "певну позитивну роль" цих товариств у поширенні знань і піднесенні вітчизняної театральної культури.

Втілені в цих капітальних наукових про'ктах ідеологеми офіційного оцінювання тоді в УРСР вказаного життя й феномену згаданих товариств стали, фактично, ідейно-світоглядним орієнтиром у їх вивченні учасниками колективів авторів створених тоді ж перших в УРСР українознавчих багатотомних монографій "Історія українського мистецтва: в 6 тт." (1966 - 1970) та "Історія української літератури: у 8 тт." (1967 - 1971). В книзі 2 "Мистецтво другої половини ХІХ – ХХ століття" (1970) тому 4 другого з видань, підготованій, як і вся ця монографія, НДІ Теорії, історії та перспективних проблем радянської архітектури в місті Києві Держкомітету цивільного будівництва й архітектури при Держбуді СРСР, побачив світ нарис "Живопис на Західних землях України" (Катрушенко, Наківський та Саноцька, 1970). Його автори: науковий співробітник Музею українського мистецтва у Львові, старший викладач Львівського інституту прикладного та декоративного мистецтва І. П. Катрушенко, випускниця Українського поліграфічного інституту ім. І. Федорова та його ж викладачка Х.-О. Саноцька і їхній колега Я. Наківський, принагідно згадали у цьому виразно ідейно десталінізованому та мовно-стилістично гуманізованому нарисі засновані за дієвої участі НТШ у Львові Товариство для розвою руської штуки та Товариство прихильників української науки, літератури і штуки. Прикметно, що всі ці три товариства вже були описані на шпальтах "УРЕ", на відміну від, на наше переконання, не менш добре відомих цим дослідникам, але ж не згаданих ними західноукраїнських культурно-мистецьких товариств міжвоєнного періоду такого ж виразного націонал-патріотичного спрямування. Поруч із розлогим аналізом творчих здобутків К. Устияновича та Т. Копилянського, як і вивченням внеску "нового покоління" (І. Труш, О. Новаківський, Й. Курилас, О. Кульчицька та ін.), вкрай побіжно згадано, на прикладі П. Холодного, "активізацію занепадницьких і формалістичних тенденцій", що посилились у 20-х – 30-х рр. ХХ ст. Крім згадки про засновану О. Новаківським у Львові 1923 р. малярську школу, в нарисі лише натяково присутні дані про спектр українських культурно-мистецьких товариств міжвоєнного періоду на Західній Україні. Проте ознакою глибшої обізнаності авторів з соціокультурною ситуацією того періоду є наголошення "впливу іноземних шкіл, насамперед Відня, Мюнхена і Кракова, де здобували освіту українські художники", за умов "розвитку визвольного руху і зростання національної самосвідомості" українства (Катрушенко, Наківський та Саноцька, 1970, с. 195).

Червоною ниткою крізь нарис ішла увиразнена у вступі до цієї книги авторитетних в УРСР мистецтвознавців і митців В. Касіяна і В. Афанасьєва офіційна настанова про непримиренне протистояння на "західних землях України" у міжвоєнний період, з одного боку - "імперіалістичних загарбників" і "недобитків націоналістичної контрреволюції", а з ін. - уславлюваних цими науковцями "передових представників західноукраїнських митців", які творять "на засадах реалізму, демократизму, народності" й "розквітлого мистецтва Радянського Союзу, Радянської України" (Афанасьєв та Касіян, 1970, с. 5–6). На початку 70-х рр. ХХ ст., на які припали винятково важливі ідеологічні маркери радянського миттворення - святкування в СРСР 100-річчя з дня народження В. Леніна (1970) та 100-річчя створення СРСР (1972), побачили світ том 6 - "Література періоду боротьби за перемогу соціалізму (1917–1932)" (1970), та том 7 "Література періоду завершення будівництва соціалізму та Великої Вітчизняної війни (1933–1945)" (1971), монографії "Історія української літератури: у 8 тт." (1967–1971). Видана Інститутом літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР, вона містила ці чималі розділи про письменство на західноукраїнських землях в 1917–1932 рр. (Буряк, 1970) та в 1933–1945 рр. (Буряк, 1971). Їх автор, випускник КДУ ім. Т. Г. Шевченка, відомий літературознавець і кінознавець, а в 60-х – 70-х рр. ХХ ст. – співробітник інститутів літератури АН УРСР і мистецтвознавства, фольклору та етнографії тієї ж академії, Б. Буряк був авторитетним знавцем історії вітчизняних літератури і мистецтва ХХ ст. Завдяки йому до читачів УРСР за "відлиги" та "застою" повертались імена діячів "Розстріляного Відродження", як і західноукраїнських літераторів 20-х - 30-х рр. ХХ ст. Проте він, як і його колеги, був змушений замовчувати внесок діячів культури націонал-патріотичного спрямування, в тому числі авторів видань "Історія української культури" (1937) і "Українська культура" (1940).

Його нариси позначені суперечливим намаганням згадування призабутих доти в УРСР літераторів, зокрема О. Олесья, Б.-І. Антонича й В. Гренджи-Донського, з одночасним гіперболізуванням внеску до культурно-мистецького життя Західної України 20-х - 30-х рр. ХХ ст. їх "прогресивних" прорадянських колег, передусім С. Тудора і Я. Галана. Вбачаючи глибокі симпатії до УРСР у "яскравих представників критичного реалізму" В. Стефаніка, М. Черемшини, О. Кобилянської, О. Маковея та А. Крушельницького, як і цілої "молодшої генерації революційних письменників" Західної України, Б. Буряк вкрай побіжно згадав і тих, хто "не знайшов свого місця у визвольній боротьбі західноукраїнських трудящих", як-от і творців "Молодої Музи" М. Яцківа і П. Карманського. Відзначаючи Антифашистський конгрес діячів культури у Львові (1936) та товариство "Друзі СРСР" у Празі, він засудив "розгул" на західноукраїнських землях того часу неназваних ним "націоналістичних і клерикальних" організацій та угруповань. Проте Б. Буряк таки побіжно згадав АНУМ у Львові – Асоціацію незалежних українських митців (1930–1939), феномену якої, як і ін. українських культурно-мистецьких товариств міжвоєнного періоду, мають присвятити свою увагу автори створюваного нині 10 тому проєкту Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАНУ "Історія української літератури: в 12 тт." (з 2013 р.). Найповніші на тоді наукові огляди літературного та мистецького вимірів міжвоєнного культуротворення Західної України, які завітали до читача до початку "хвилі арештів" шістдесятників УРСР у 1972 р., ці тексти відтворили їх хоч і з постсталінської,

але ж марксистсько-ленінської точки зору. Автори цих проєктів були поставлені перед вимогою фальсифікування здобутків до- і нерадянського українознавства на користь офіційних ідеологем СРСР про боротьбу з "українським буржуазним націоналізмом" в ім'я т. зв. "одвічної дружби" "братніх" східнослов'янських народів. Символічною крапкою вододілу між відновленням українознавства в УРСР та його пострадянським розквітом в Україні став 1991 р. Він прикметний опублікуванням Інститутом мистецтвознавства, фольклору та етнології ім. М. Т. Рильського "перебудовного" тому 4 монографії "Історія української музики: в 6 тт." із розділом 5 "Музична культура Західної України" (Булка, 1992).

Його автор – вихованець Львівської консерваторії, а в 60-х - 90-х рр. ХХ ст. – викладач, науковець і проректор Львівської музичної академії, музикознавець, член Національної Спілки композиторів України, Ю. Булка запропонував відмінний погляд на роль усіх культурно-мистецьких, головним чином – музичних, товариств у соціокультурному бутті Західної України 20-х – 30-х рр. ХХ ст. Натхнений, як і цілий авторський колектив цього видання під керівництвом М. Гордійчука, відродженням незалежної України 24 серпня 1991 р., підтвердженням на Всеукраїнському референдумі 1 грудня того ж року, Ю. Булка вдався до спроби чи не першого, виходячого на системний рівень, власне "перебудовного" огляду явища цих товариств. Звертаючи чільну увагу на їхню діяльність в Східній Галичині, як, за його словами, центри музичної культури в Західній Україні у 20-х – 30-х рр. ХХ ст., він висвітлив участь у ній львівських: хорového товариства "Боян", Музичного товариства імені М. Лисенка і товариства "Просвіта", як і багатьох їхніх філій. Ю. Булка пригадав у нарисі внесок низки маловідомих його читачам товариств, як-от "Великий луг", "Воля", "Зоря" та ін., до організації музично-культурного побуту на Західній Україні та торкнувся роботи літературно-мистецьких груп ("Митуса", "Гроно" і ін.). Одним із перших у таких виданнях в Україні згадуючи "Історію української культури" (1937) й задіюючи чимало архівних матеріалів, він принципово відійшов у аналізі від засад марксистсько-ленінської доктрини та постулював важливу роль цих товариств у вітчизняному культурному житті на Західній Україні того часу. Кінець 70-х – 80-і рр. ХХ ст. були свідками перших паростків актуалізації цієї теми на рівні міжнародних наукових заходів. Розпочата ще в 1973 р. Комітетом з реалізації Слов'янського проєкту ЮНЕСКО при АН УРСР робота над ухваленим XVI сесією Генеральної конференції ЮНЕСКО проєктом "Вивчення слов'янських культур" здобулась на проведення в УРСР двох міжнародних славистичних форумів: "Сучасні слов'янські культури: розвиток, взаємодія, міжнародний контекст" (Київ, 1979) та "Іван Франко і світова культура" (Львів, 1986).

На цих учтах, переважно на другій з них, вже відчувався свіжий подих офіційно розпочатої лише з 1991 р. комплексної пострадянської переоцінки історії вітчизняної культури, в тому числі й її поступу за міжвоєнного періоду на західноукраїнських землях. В центрі уваги багатьох його дослідників постала популяризована в другій половині 80-х рр. ХХ ст. саме Ю. Булкою в республіканській пресі, авторських радіопрограмах "Львів музичний", "Музика та життя", як і в курсах лекцій та наукових виступах, тематика згаданого вище його розділу, передусім історія західноукраїнських музичних товариств. Прикладами плідної співпраці дослідників історії цих товариств у незалежній Україні є друковані й онлайн енциклопедично-довідникові проєкти

соціогуманітарних інститутів НАН України, передусім так і не завершена мистецтвознавча енциклопедія в 5 томах (Мистецтво України, 1995), розпочата за участі знаних учених цих закладів. У ній звертає на себе увагу і гасло "Боян" згаданої вище дослідниці - його, що прикметно, авторки і в "УРЕ", на тоді вже докторки мистецтвознавства, провідної наукової співробітниці Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського М. Загайкевич. Написані нею ці гасла є прикладами перших спроб об'єктивного висвітлення історії цих товариств на основі майже 40-річних студій його авторки (Загайкевич, 1960). Історія саме цього товариства здобулась на найбільшу увагу музикознавців УРСР з 60-х рр. ХХ ст., як-от і колежанки М. Загайкевич музикознавчині Л. Ханик, авторки перших публікацій про нього тоді ж в науковій періодиці УРСР і виданої в незалежній Україні найприкметнішої боянознавчої монографії (Ханик, 1999). Ця тема знайшла своє дальше ширше висвітлення на шпальтах навідоміших нині українських академічних та ін. енциклопедично-довідникових видань, як-от "Енциклопедії історії України" (2003 - 2013), виданої Інститутом історії НАНУ, і "Енциклопедії сучасної України" (з 2001) як проєкту Інституту енциклопедичних досліджень НАНУ. Вагомим внеском до цієї ж справи є спільне видання останнього з них і Наукового товариства ім. Шевченка "Енциклопедія "Наукове товариство імені Шевченка" (з 2012) та узагальнюючий здобутки цих і ін. такого роду видань загальнонаціональний проєкт "Велика Українська Енциклопедія" (з 2018).

Посталий на ґрунті співпраці другого з цих інститутів, Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАНУ і державної наукової установи "Енциклопедичне видавництво ім. М. Бажана", останній з проєктів став першим в незалежній Україні універсальним виданням з усіх галузей знань. Спільно популяризуючі історію української культури в онлайн-версіях, ці видання, разом із тим, змістовно актуалізують основні здобутки вивчення і теми нашої статті. Цікавими прикладами цього в галузі аналізу явища вітчизняних західноукраїнських музично-хорових товариств останньої третини ХІХ – першої половини ХХ ст. є присвячені їм гасла, як-от серія статей "Боян" відомих вітчизняних музикознавців середини ХХ – першої чверті ХХІ ст. в "Енциклопедії історії України" (Ясіновський, 2003), "Енциклопедії сучасної України" (Кияновська, 2004) та вже в "Енциклопедії "Наукове товариство імені Шевченка" (Горак, 2015). Як перший з них – доктор мистецтвознавства, професор Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка й директор Інституту церковної музики Українського Католицького Університету у Львові, так і друга – педагог, докторка мистецтвознавства, професорка кафедри історії музики тієї ж академії, вони спільно доклались у понад півстолітній науково-дослідницькій діяльності до ґрунтового вивчення та популяризації історії вітчизняної музичної культури ХІХ – ХХ ст. на західноукраїнських землях, головним чином саме в Східній Галичині. Вагомим здобутком вивчення цієї теми є значною мірою унаочнююча чільні здобутки її студій праця "Музична культура Галичини (друга половина ХІХ - перша половина ХХ ст.)" (1997) М. В. Черепанина. Доктор мистецтвознавства, нині професор Навчально-наукового інституту мистецтв Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника, він підбив у цій монографії (Черепанин, 1997) підсумки захищеної ним однойменної докторської дисертації, в якій вперше в Україні системно дослідив

історію вітчизняних музичних та хорових товариств Східної Галичини XIX – XX ст. Пропонуючи у двох з вісьмох її розділів: 2. "Осередки музичної культури" й 3. "Пісенно-хорове мистецтво", - найдокладніший мистецтвознавчий аналіз явища цих товариств, він вдався і до культурологічного аналізу культурно-освітньої діяльності товариства "Боян" і розмаїтої палітри його "посестер", наприклад товариства "Торбан" і "Кружка музичного" при "Академічному братстві".

Як у згаданих вище та ін. академічних і ін. енциклопедично-довідникових виданнях незалежної України, так і в розвиваючих стислий зміст їх гасел та проблематизуючих його на сучасному науково-дослідницькому рівні розвідках вітчизняних істориків культури і культурологів, на не меншу увагу з 1991 р. здобулась історія інших західноукраїнських, зокрема художньо-мистецьких, товариств другої половини позаминулого і минулого століть. У полі зору дослідників у першу чергу постала низка найперших студентських і, на загал, інтелігентських гуртків Львова і Східної Галичини, як-от "Дружній лихвар", "Ватра" і "Молода Русь". На їхній основі у другій половині XIX ст. виникли такі відомі громадські й, разом із тим, культурно-освітні товариства, як-от "Академічне братство" (1882–1896, а з 1896 до 1921 – "Академічна громада") та "Руська бесіда" (1861–1939, з 1928 р. – "Українська бесіда"). Безумовно вагомим є їхній аматорський, а згодом і фаховий внесок до поступу українського культурно-мистецького життя на Східній Галичині, Західній Волині і Північній Буковині, на останній з яких, а саме в Чернівцях, у той же час діяло таке ж однойменне культурно-мистецьке товариство. Цікавим прикладом міського, але змістовного висвітлення діяльності "Руської Бесіди" у Чернівцях (1869 – 1940) є однойменне гасло відомого історика – кандидата історичних наук, дійсного члена НТШ, співробітника Інституту українознавства ім. І. П. Крип'якевича НАНУ (Стеблій, 2012) у "Енциклопедії історії України". Він предметно засвідчив у цім гаслі роль згаданого товариства в заснуванні та діяльності в 20-х – 30-х рр. XX ст. ін. буковинських громадсько-культурних товариств, а саме: "Міщанська читальня" (1880), "Народний дом" (1887), "Руська школа" (1887 – з 1908 – "Українська школа"), "Буковинський Боян" (1895), "Жіноча громада" (1906) та ін. Останнє з них, постале за участі дівочих та жіночих товариств "Мироносиці" й "Кружок українських дівчат", доклалось до популяризації культури та мистецтва й виступило ініціатором проведення в Чернівцях у 1929 р. і 1931 р. Жіночих з'їздів українок Буковини. З ним співпрацювали українські молодіжні товариства Буковини "Запороже" (1906–1940) та "Чорноморе" (1913–1940) у Чернівцях, які продовжили громадську та культурно-освітню діяльність заснованого у Чернівцях університеті ім. Франца-Йосипа першого такого буковинського студентського товариства "Союз" (1875–1922).

Важливими ланками трансформування засад і змісту радянського досвіду академічного вивчення в УРСР цієї тематики стали перші наочні здобутки пострадянського етапу початку її комплексних переосмислення й опрацювання з 90-х рр. XX ст. до періоду українських "народних революцій" 2004–2014 рр. у двох наймасштабніших гуманітарних проектах НАН України. Ними є як "Історія українського мистецтва: у 5 тт." (2006–2011), так і підбиваюча українознавчі історико-культурні дослідження монографія "Історія української культури: у 5 тт., 9 кн." (2001–2013). Одним із чільних центрів створення другої з них став не раз згаданий Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології

ім. М. Рильського НАН України під орудою її директорки (2000–2024) Г. Скрипник. Авторка передмови до тому 5 "Мистецтво XX століття" (2007) першого з цих видань, вона накреслила в ній принципову ідейно-світоглядну відмінність між ним та його предтечами в УРСР у баченні вітчизняної культуротворчості на Західній Україні 20-х – 30-х рр. XX ст. Констатуючи нівелиацію "національної складової" мистецького процесу в УРСР, вона визнала вагому роль вітчизняного культурного життя на західноукраїнських землях за міжвоєнного періоду в формуванні українських художніх традицій як складової "європейського культурного простору" (Скрипник, 2007, с. 6). Остаточо відходячи від парадигми москвоцентрично-орієнтованого соціалістичного культуротворення, вона, як і авторський колектив цієї ж монографії, постулювала ідеал творення українського "загальнонаціонального культурного простору" саме на "українській національній території". В контексті його проведення в перших розділах цього тому 5: 1 "Мистецтво 1900-х - першої половини 1930-х років" та 2. "Мистецтво другої половини 1930-х – першої половини 1950-х років", об'єктивно, хоч і фрагментарно, було висвітлено феномен вітчизняних західноукраїнських культурно-мистецьких товариств 20-х – 30-х рр. XX ст. Традиційно надаючи перевагу огляду діяльності українських товариств в Російській Імперії та УРСР, ці дослідники у підрозділах розділу 1: "Живопис" (Л. Белічко), "Графіка" (О. Лагутенко), "Скульптура" (Л. Лисенко, М. Протас та Н. Янко), "Декоративне мистецтво" (Т. Кара-Васильєва), як і в однойменних підрозділах розділу 2 цього тому, висвітлили значну роль НТШ у Львові, "Молододі Музи", АНУМ, "Artes" (1929–1935), Українського товариства прихильників мистецтва (1930–1939) та багатьох ін. товариств у модерному і авангардному культуротворенні на Західній Україні за міжвоєнного періоду.

Паралельно із цим комплексним науково-дослідницьким пошуком тривав розпочатий на самій межі кінця 80-х – початку 90-х рр. XX ст. всеукраїнський академічний проект з написання повної історії вітчизняної культури. Його "План-проспект" не містив жодної згадки про ці товариства (Вервес, 1991), як взірець вельми швидкої трансформації офіційної ідеології УРСР за "перебудови" від марксизму-ленінізму до націонал-патріотизму. Але історичний поступ зумовив розквіт у двох перших книгах тому 5 "Історії української культури: у 5 тт., 9 кн." (2001–2013), які побачили світ у розпал періоду українських "народних революцій" (2004–2014 рр.), панорамного розгляду історії цих товариств. Блискучим його взірцем став перший розділ "Етапи розвитку української культури у XX – на початку XXI ст." книги 1 цього тому, як і всі 6 розділів книги 2 цього ж тому: "1. Література", "2. Музичне мистецтво", "3. Музично-концертне життя", "4. Музичний театр: опера, балет, оперета", "5. Драматичний театр" та "6. Екранна культура". Прикметним прикладом культурологічного аналізу феномену згаданих товариств є підрозділ "1.3. Українська культура під гнітом тоталітаризму (1930–1955)" книги 1 тому 5 авторства академіка НАНУ, на тоді директора Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАНУ, доктора філософських наук М. В. Поповича. Ряд його колег-філософів з цього інституту і ін. установ: І. Дочинець, І. Іваньо, Б. Кухта, І. Ступницький та репресований 1972 р. разом з колегою В. Лісовим філософ-дисидент Є Пронюк, доклалась до висвітлення внеску освітньо-наукових, богословських та фахових наукових товариств Східної Галичини, як і товариств українських письменників, наприклад групи журналу

"Вікна", до розвитку й популяризації філософських знань та культури у виданнях цього інституту 60-х рр. ХХ ст., зокрема "З історії філософської думки на Україні" (1963) та ін. Їх здобутки оприлюднено і в першій академічній історії вітчизняної філософської думки, виданій в УРСР – "Нарисі історії філософії на Україні" (1966), а в незалежній Україні розвинуто в низці навчально-методичних і наукових видань, як-от у спільному проєкті кафедри української філософії та культури філософського факультету КНУ імені Тараса Шевченка й альманаха "Хроніка-2000" (Україна: філософський спадок століть, 2000).

Упорядницею й авторкою вступу до його частини 2, присвяченої огляду здобутків діячів української культури ХХ ст. поза межами УРСР, зокрема творців згаданих товариств, як-от В. Січинський, стала співробітниця цієї кафедри, докторка філософських наук, професорка, авторка монографії "Українська діаспора: досвід культуротворення" (2000) Н. Ю. Кривда. Згадуванню та оцінюванню феномену цих товариств не раз присвячували сторінки своїх курсів лекцій "Історія української філософії" й "Українська та зарубіжна культура" вона і її колеги по кафедрі, як-от і один з авторів цієї статті (Вдовиченко, 2024), і їх колеги по факультету з ін. кафедр, як-от очолюваної докторкою філософських наук І. Масліковою кафедри етики, естетики та культурології. У творчому доробку цієї кафедри - чималий ряд знаних науково-методичних видань, як-от один з перших таких посібників у незалежній Україні "Теорія та історія світової і вітчизняної культури" (1993). Автори його лекції 14 "Українська культура в умовах ствердження національної суверенності" дали деталізовану позитивну оцінку феномену цих товариств, як примітних учасників поступу вітчизняного соціокультурного життя Західної України ХІХ – першої половини ХХ ст. Саме ця кафедра у особах низки її відомих дослідниць наук про культуру - докторок філософських наук І. І. Маслікової, О. Павлової та М. Рогожі, робить помітний внесок у осмислення феномену громадянсько-культурної самоорганізації ХХ – ХХІ ст., зокрема аналіз її емпатійного виміру, в протистоянні інонаціональному культурному геноциду та всім типам геополітичних та ін. викликів у контексті системного перегляду здобутків історії культури, культурології і ін. наук про культуру (Маслікова, 2020; Маслікова, 2023; Маслікова, 2024; Павлова, 2021; Рогожа, 2016). Плідним підсумком роботи цих кафедр у цім напрямку є їх участь у проєкті МОН України і видавництва "Фоліо" – посібнику "Культурологія" (2013) за редакцією декана факультету, академіка НАНУ, доктора філософських наук А. Є. Конверського. Саме в цьому університеті перевидано курс лекцій "Українська культура" (1940) з докладним оглядом доктором історичних наук, професором кафедри давньої та нової історії України В. Ульяновським культуротворчого потенціалу українських еміграційних товариств 20-х – 30-х рр. ХХ ст. у Чехословацькій республіці.

Дискусія і висновки.

Співпраця філософського та історичного факультетів КНУ імені Тараса Шевченка з початку 90-х рр. ХХ ст. позитивно позначилась і на науковому пошуці одного з авторів цієї статті, якому в 2022 р. випала пам'ятна нагода ознайомитись, як рецензенту, з рукописом праці "Українська історіографія на переломі: від методологічного монізму до європейських орієнтирів" Я. Калакури. Знаний український громадський діяч та вчений, історіограф і архівознавець, академік АН Вищої школи України, він зосередив у ній свій понад півстолітній

досвід науково-педагогічної діяльності в КНУ імені Тараса Шевченка і інститутах АН УРСР і НАН України. Заслужений професор кафедри архівознавства та спеціальних галузей історичної науки історичного факультету цього вишу, Я. Калакура втілює у ній розвинуті у статтях та працях (Калакура, 2014; Калакура, Рафальський, Юрій, 2015; Рафальський, Юрій, Калакура, 2020) підсумки вивчення історії української історіографії. Аналіз феномену згаданих товариств виходить на перетин постмодерно-метамодерної культурологічної тематики, все активніше, масштабніше осмислюваної і в цьому університеті, і в ін. вишах України. Відзначимо здобутки вивчення впливу на культурно-мистецьке життя Східної Галичини ХVІІІ – ХХ ст. бібліотек Львова, зокрема книгозбірень товариств міста, в праці (Кунанець, 2010) доцента кафедри інформаційних систем і мереж НУ "Львівська політехніка", кандидатки історичних наук Н. Кунанець. Згадаємо й перші спроби узагальнюючого аналізу вітчизняної історіографії з вивчення організаційних процесів культурного життя українців у Другій Польській республіці, а саме у Західній Волині, за міжвоєнного періоду (Глуцук, 2015). Розгляд цих та ін. студій засвідчує виняткову увагу вчених до історії згаданих товариств у Східній Галичині й Західній Волині, тоді як їх феномен на Закарпатті і, головним чином, Північній Буковині досі є менш дослідженим. Прикметними взірцями поступового подолання цього є вихід у світ за останні роки історико-культурних і історіографічних монографій, як-от студій соціокультурного життя Підкарпатської Русі міжвоєнного періоду (Туряниця, 2024) та поступу буковиназнавства (Історична наука в Чернівецькому університеті, 2025).

Зауважений нами виразний сплеск зацікавлення гуманітаристики в Україні минулого та вже цього десятиліття активно досліджуваними новітніми науками про культуру вимірами фахової та аматорської діяльності цих товариств, представлений, у основному, кількома сотнями публікацій, як і десятками монографій та вже захищених дисертацій на здобуття наукових ступенів кандидатів і докторів наук. З майже 150 статей у академічній періодиці, головню часописах і збірниках наукових праць: "Слово і час" (Інститут літератури ім. Т. Шевченка НАНУ), "Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії" та "Студії мистецтвознавчі" (ІМФЕ ім. М. Рильського НАНУ); "Україна – Польща": історична спадщина і суспільна свідомість" та "Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність" (Інститут українознавства ім. І. П. Крип'якевича НАНУ) та ін., понад половина торкається ролі українських культурно-мистецьких товариств Східної Галичини, головню Львова, в культуротворенні Західної України 20-х - 30-х рр. ХХ ст. У полі зору авторів переважної більшості з майже 200 досліджених нами публікацій у вітчизняній і зарубіжній періодиці закладів вищої освіти, передусім Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва й університетів Рівного, Львова, Харкова, Києва і ін. міст, знов постали товариства в Східній Галичині і, на загал, у Другій Польській республіці, передусім у Варшаві й Кракові. Ту ж саму тенденцію виявляють як матеріали понад 20 всеукраїнських та міжнародних конференцій, семінарів, круглих столів і ін. таких заходів в Україні й світі з кінця 70-х рр. ХХ ст., так і понад 10 згаданих дисертацій. Українським товариствам Закарпаття і, в цілому, в Чехословацькій республіці 20-х – 30-х рр. ХХ ст. (Прага, Подебради та ін.) автори цих студій присвятили менше третини від їх кількості. Певним здобутком

пошуків у цій царині стає співпраця вітчизняних науковців з їх колегами, зокрема українського походження, з Польщі, Чеської й Словацької республік, прикладом чого є ряд перших наукових видань з цієї теми, наприклад (Пеленська, 2019).

Інноваційною тенденцією вивчення цієї тематики є і введення до наукового обігу за два минулі і початок цього десятиліття архівних та ін. матеріалів з історії культурно-мистецьких товариств: легіону Українських Січових Стрільців, як і в таборах інтернованих вояків армії УНР та ЗУНР; українсько-іноземних на західноукраїнських землях і в Західній Європі; церковно-релігійних УГКЦ і ін., жіночих, фотографічних та ін. (Вдовиченко і Павліченко, 2025; с. 9–10). Феномен цих товариств, як традиційних та модерних форм самоорганізації українського етносу між світовими війнами, засвідчив його протидію культурному геноциду емпатією на фаховому, ґендерному, регіональному, загальнонаціональному й ін. рівнях усіх верств українства Східної Галичини, Західної Волині, Північної Буковини та Закарпаття в їхніх фахових, вікових і ін. відмінах. Звертаючись нас до цього досвіду є дослідження І Масліковою як явища емпатії соціуму в його протидії політичному, культурному і ін. насильству, так і інституційної ролі цієї його самоорганізації. Психологічний вимір цих студій пов'язаний з аналізом національних свідомості і пам'яті, зокрема і участі цих товариств у формуванні "етнообразів" у літературі й мистецтві, як-от і у комеморативних практиках (Бойко, 2023; Вороняк, 2010; Ільницький та Старка, 2024). Актуальною нині є і тема ролі жіноцтва та ґендерної самоідентифікації у міжвоєнному культуротворенні Західної України (Клименко, Дудар, Беззуб, 2021; Мафтин, 2009). Розгляд цих тем передбачає і вивчення культурної й міжкультурної комунікації цих товариств у вітчизняному й інокультурному культуротворчому просторі, якій присвячено увагу у дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії співавтора цієї статті Б. Павліченка. Незворотні поступ України до ЄС і НАТО та її інтегрування до Європейського простору вищої освіти виходять з героїчного досвіду націєтворчих змагань українства в ХХ ст. Поступ вивчення як класичного виміру феномену українських товариств на західноукраїнських землях 1921 – 1939 рр., так і інноваційних його аспектів, як-от їх ролі у ґендерній, регіональній та національній самоідентифікації українства, інституціалізації української культури в цілому, стає, на наше переконання, однією із наукових заповнень успішної протидії України і людства на загал новітнім глобальним викликам.

Внесок авторів: Георгій Вдовиченко – концептуалізація, методологія дослідження, збір емпіричних даних, підготування огляду літератури і організація емпіричного дослідження. Богдан Павліченко – збір емпіричних даних і їх валідація, проведення емпіричного дослідження, аналіз джерел.

Джерела фінансування: Автори заявляють про відсутність зовнішнього фінансування для проведення цього дослідження та підготовки рукопису до публікації.

Список використаних джерел

- Афанасьєв В., Касіян В. (1970) *Вступ у Історія українського мистецтва: в 6 тт., Т. 4., кн. 2.: Мистецтво другої половини XIX - XX століття*. – Київ: Видавництво АН УРСР., 5 – 16. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/0001608>
- Бойко Н. (2023). Силуети етнообразів у західноукраїнській воєнній прозі першої половини ХХ ст. *Слово і Час*, 3 (729). – С. 3-18. <https://doi.org/10.33608/0236-1477.2023.03.3-18>

- Буковина: її минуле і сучасне (1956) / під ред.: Д. Кейтковського та ін. – Париж, Філадельфія, Детройт: Зелена Буковина.
- Булка Ю. П. (1992). *Музична культура Західної України / Булка Ю. П. // Історія української музики: в 6 тт. Том 4.: 1917 – 1941*. – Київ: Наукова думка, 545 – 589. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0008720>
- Буряк Б. С. (1970). *Українська література Західної України, Буковини і Закарпаття (1918 - 1932) у Історія української літератури: в 8 тт., Т. 6.: Література періоду боротьби за перемогу соціалізму (1917 - 1932)*. – Київ: Наукова думка. С. 435 – 497. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0005332>
- Буряк Б. С. (1971). *Українська література в Західній Україні, Буковині і Закарпатті у Історія української літератури: в 8 тт., Т. 7.: Література періоду завершення будівництва соціалізму та Великої Вітчизняної війни (1933 – 1945)*. – Київ: Наукова думка. С. 318 – 388.
- Буряк Л. І. (2013). Моделі національної пам'яті в українській історіографії 20-х років ХХ ст.: пошук компромісу та спроби адаптації. - *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, 1, 204 – 209.
- Вдовиченко Г. В. (2024). *Українська та зарубіжна культура. Навчально-методичний посібник (електронне видання)*. - <https://drive.google.com/file/d/1P4bnyTASOFXZfhpEls26AyzZfmmvueHq/view>
- Вдовиченко Г. В., Павліченко Б. І. (2025). Вітчизняні культурно-мистецькі товариства на західноукраїнських землях у 20-х – 30-х рр. ХХ ст.: досвід та перспективи культурологічного аналізу. *Українські культурологічні студії*, 16 (1), 4-13. [https://doi.org/10.17721/UJS.2025.1\(16\).01](https://doi.org/10.17721/UJS.2025.1(16).01)
- Вервес Г. Д., Гончаренко М. В., Даниленко В. М., Ісаєвич Я. Д. та Дзюба І. М. (1991). *План-проспект ілюстрованої "Історії української культури" в 5-ти томах (На правах рукопису)*. Київ: Видавництво АН УРСР.
- Верменич Я. В. (2005). Західна Україна / *Енциклопедія історії України: в 10 т. Т. 3: Е - Й*. Київ: Наукова думка. С. 290 – 291.
- Вороняк І. (2010). Образотворче мистецтво в "Просвіті" як засіб формування національної свідомості. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність: зб. наук. праць*, 19., 207 – 211.
- Глушук О. Г. (2015). Організаційні процеси культурного життя Західної Волині міжвоєнного періоду в сучасній вітчизняній історіографії. *Культура України*, 48, 248 – 257.
- Голубець М. (1926). *Галицьке малярство (Три статті)*. – Львів: Добра книжка.
- Горак Я. Р. (2015). БОЯН / Яким Горак // Наукове товариство імені Шевченка: енциклопедія [онлайн]. Київ, Львів: НТШ, Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. <https://encyclopedia.com.ua/entry-413>
- Дорошенко Д. (1919). *Угорська Україна*. – Прага: Всесвіт. *Енциклопедія українознавства (1949 - 1952) [Електронний ресурс]: в двох тт.: електронна версія видання*. – Мюнхен – Нью-Йорк. URL <http://litopys.org.ua/encycl/eui.htm>
- Загайкевич М. П. (1995). "Боян" / *Мистецтво України: Енциклопедія: в 5 т. Т. 1: А - В*. Київ: Українська енциклопедія, 246.
- Загайкевич М. П. (1960). *Музичне життя Західної України другої половини XIX ст.* – Київ: Музична Україна.
- Західна Україна (1930). *Червоний шлях*, 9 (вересень), 128.
- Ільницький В., Старка В. (2024). Комеморативні практики українців Галичини як елемент формування та збереження національної пам'яті (1920 – 1950-ті рр.). *Український історичний журнал*, 3., 187-203. <https://doi.org/10.15407/uhj2024.03.187>
- Історична наука в Чернівецькому університеті: наукові дослідження, фахова підготовка, визначні постаті* (2025). – Рига: Baltija Publishing.
- Історія українського мистецтва: у 5 т. Т. 5.: Мистецтво ХХ століття / Скрипник Г. (гол. ред.), І. Дзюба, І. Драч та ін. (2007)*. – Київ: [ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАНУ]. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0005332>
- Історія українського мистецтва: у 6 т. Т. 4., кн. 2.: Мистецтво другої половини XIX – XX століття (1970)*. / М. Бажан (гол. ред.) та ін. АН УРСР, Головна редакція УРЕ; НДІ теорії, історії та перспективних проблем радянської архітектури в м. Києві. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/0001608>
- Історія української культури (1937)*. / І. Крип'якевич, В. Радзкевич, М. Голубець та ін.; під заг. ред. І. Крип'якевича. – Львів: Видавництво Івана Тиктора. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0002021>
- Історія української літератури: у 8 т. Том 6.: Література періоду боротьби за перемогу соціалізму (1917 - 1932) (1970)*. Київ: Наукова думка. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0005332>
- Калакура Я. С. (2014). Цивілізаційні орієнтири новітньої української історіографії. *Історіографічні дослідження в Україні: 1968 – 2020: збірник наукових праць*, 24, 23 – 37.
- Калакура Я. С., Рафальський О. О., Юрій М. Ф. (2015). *Українська культура: цивілізаційний вимір*. - Київ: ІПІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України.
- Катрушенко І., Наковський Я. та Саноцька Х. (1970). *Живопис на Західних землях України у Історія українського мистецтва: в 6 тт., Т. 4., кн. 2.: Мистецтво другої половини XIX - XX століття*. – Київ: Видавництво АН УРСР. 195 – 229. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/0001608>
- Кияновська Л. О. (2004). Боян / Л. О. Кияновська // *Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс]*. – Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2004, оновлено 2023. <https://esu.com.ua/article-37520>

- Клименко Н., Дудар О., Беззуб Ю. (2021). Гендерні уявлення та практики на Буковині кінця XIX – початку XX ст. у світлі его-документів О. Кобилянської. *Український історичний журнал*, 2, 65-79.
- Козаченко А. І. (1931). *Українська культура: її минулина й сучасність*. – Харків: Пролетар. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001538>
- Конверський А. Є. (ред.), Онищенко О., Попович М. та ін. (2013). *Культурологія: Підручник для студентів вищих навч. закладів*. – Харків: Фоліо.
- Кунанець Н. Е. (2010). *Наукові бібліотеки Львова (1784 – 1939): особливості становлення і розвитку, формування фондів та колекцій*. – Львів: Видавництво НУ "Львівська політехніка".
- Маслікова І. І. (2024). Емпатія як протидія політичному насильству: на шляхах до суспільства турботи. *Українські культурологічні студії*, 14 (1), 45 – 50. [https://doi.org/10.17721/UCS.2024.1\(14\).07](https://doi.org/10.17721/UCS.2024.1(14).07)
- Маслікова І. І. (2020). Методологічна база досліджень культурних інститутів. *Українські культурологічні студії*, 6 (1), 8 – 12.
- Маслікова І. І. (2023). Міжнародне співробітництво у сфері культури в умовах російсько-української війни: культурологічний аспект. *Українські культурологічні студії*, 12 (1), 4-9. [https://doi.org/10.17721/UCS.2023.1\(12\).01](https://doi.org/10.17721/UCS.2023.1(12).01)
- Мафтин Н. (2009). Гендерна утопія й "код самості" в західноукраїнській прозі 30-х рр. XX ст. *Слово і Час*, 6., 76-83.
- Павліченко Б. І. (2025a). Аспекти дослідження історії вітчизняних культурно-мистецьких товариств Західної України міжвоєнного періоду: зі столітнього досвіду. *Way Science. Achievements of 21st Century Scientific Community: Proceedings of the 3rd International Scientific & Practical Internet Conference, September 18-19, 2025*. FOP Marenichenko V. V., Dnipro, Ukraine, 168-171.
- Павліченко Б. І. (2025b). Вітчизняні культурно-мистецькі товариства Західної України 20-х – 30-х рр. XX ст. як предмет постмодерних культурологічних студій. *Way Science. Modern Movement of Science: Proceedings of the 17th International Scientific & Practical Internet Conference, October 16-17, 2025*. FOP Marenichenko V. V., Dnipro, Ukraine, 157 – 160.
- Павлова О. Ю. (2021). Огляд дискусії "Культурологія в Україні: єдність у різноманітті?", що відбулася онлайн 30 березня 2021 року. *Українські культурологічні студії*, 1 (8), 75 – 80. [https://doi.org/10/17721/UCS.2021.1\(8\).17](https://doi.org/10/17721/UCS.2021.1(8).17).
- Пеленська О. (2019). *Україна поза Україною: Енциклопедичний словник мистецького, культурного і громадського життя української еміграції в міжвоєнній Чехословаччині (1919 – 1939)*. – Прага: Національна бібліотека Чеської республіки – Слов'янська бібліотека. Адреса сторінки: <http://resource.history.org.ua/item/0014879>
- Піддубний Г. (1928). *Буковина: її минуле й сучасне*. – Харків: Державне Видавництво України.
- Радзкевич В. (1941). *Нарис історії української літератури*. – Львів: Українське Видавництво.
- Рафальський О. О., Юрій М. Ф., Калакура Я. С. (2020). *Антропологічний код української культури і цивілізації*. – Київ: ІПІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiul/history.exe?C21COM=2&121DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&image_file_name=book/0018007pdf&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=0
- Рогожа М. М. (2016). Політична ангажованість І. Я. Франка в контексті дискусії про місію митця. *Art-простір*, 2, 31-34.
- Скрипник Г. А. (2007). Передмова у *Історія українського мистецтва: у 5 т. Т. 5.: Мистецтво XX століття (2007)*. – Київ: [ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАНУ], 6 – 10. Адреса матеріалу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0005332>
- Стеблій Ф. І. (2012). "Руська Бесіда" *Енциклопедія історії України: в 10 т. Т. 9: Прил* – С. Київ: Наукова думка. С. 388 – 389.
- Туряницький Ю. В. (2024). *Чехословацький період у житті Підкарпатської Русі*. – Ужгород: "РІК-У".
- Україна: філософський спадок століть: у двох частинах (2000). *Український культурологічний альманах "Хроніка-2000"*. – Частина I: № 37-38, 804 с.; Частина II: № 39-40, 798 с. – Київ: Українські пропілеї.
- Українська культура: Лекції за редакцією Дмитра Антоновича (1993)*. / Упор. С. В. Ульяновська; Вступна ст. І. М. Дзюби; Додатки С. В. Ульяновської, В. І. Ульяновського. – Київ: Либідь. Адреса матеріалу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000052>
- Ханік Л. Р. (1999). *Історія хорového товариства "Боян"*. – Львів: Вищий державний музичний інститут ім. М. В. Лисенка.
- Чарнецький С. (2014). *Історія українського театру в Галичині. Нариси, статті, матеріали, світлин*. – Львів: Літопис.
- Черепанин М. В. (1997). *Музична культура Галичини (друга половина XIX – перша половина XX ст.)*. – Київ: Вежа.
- Ясінювський Ю. П. (2003). "Боян" / *Енциклопедія історії України: в 10 тт. Том 1: А – В*. – Київ: Наукова думка. С. 361 – 362
- Pavlichenko V. (2025). Western Ukrainian Cultural and Artistic Societies of the 1920s – 1930s: Cultural Analysis of Their History. *"The Days of Science of the Faculty of Philosophy – 2025", International Scientific Conference (2025; Kyiv), April, 24 - 25, 2025: [Abstracts] / Ed. board: A. Konverskyi [and other]*, 526 – 530.
- Vdovychenko, H., & Pohorilyi, A. (2025). Popularizing the Philosophy of Cosmology in the Ukrainian SSR in the Second Half of the 20th Century: Readers Discover the Secrets of the Micro-World and the Universe. *Philosophy and Cosmology*. Volume 35, 246-269. <https://doi.org/10.29202/phil-cosm/35/11>

References

- Afanasyev V., Kasyan V. (1970). *Introduction in History of Ukrainian Art: in 6 Volumes, Volume 4, book 2: Art of the Second Half of the 19th – 20th Centuries*. – Kyiv: Publishing House of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR, 5 – 16. [in Ukrainian]. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/0001608>
- Boyko N. (2023). Silhouettes of Ethno-Images in Western Ukrainian War Prose of the First Half of the 20th Century. *Word & Time*, 3 (729), 3 – 18. [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.33608/0236-1477.2023.03.3-18>
- Bukovina: Its Past and Present (1956) / ed. D. Kvitkovsky et al.* Paris, Philadelphia, Detroit: Green Bukovina. [in Ukrainian].
- Bulka, Yu. P. (1992). *Musical Culture of Western Ukraine / Bulka Yu. P. // History of Ukrainian Music: in 6 Volumes. Volume 4.: 1917 – 1941*. – Kyiv, Scientific Thought. [in Ukrainian].
- Buryak B. S. (1970). *Ukrainian Literature of Western Ukraine, Bukovina and Transcarpathia (1918 - 1932) in History of Ukrainian Literature in 8 Volumes, Volume 6: Literature of the Period of the Struggle for the Victory of Socialism (1917- 1932)*. – Kyiv: Scientific Thought, 435 – 497. [in Ukrainian]. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0005332>
- Buryak B. S. (1971). *Ukrainian Literature in Western Ukraine, Bukovina and Transcarpathia in History of Ukrainian Literature: in 8 Volumes, Volume 7: Literature of the Period of the Completion of the Construction of Socialism and the Great Patriotic War (1933 – 1945)*. – Kyiv: Scientific Thought, 318 – 388. [in Ukrainian].
- Buryak, L. (2013). Models of National Memory in Ukrainian Historiography of the 1920s: Search for a Compromise and Attempts at Adaptation. – *Bulletin of the National Academy of Managers of Culture and Arts*, 1, 204-209. [in Ukrainian].
- Charnetsky S. (2014). *History of Ukrainian Theatre in Galicia. Essays, articles, materials, photos*. – Lviv: Litopys. [in Ukrainian].
- Cherepanyn M. V. (1997). *Musical Culture of Halychyna (Second Half of the 19th – First Half of the 20th Century)*. – Kyiv: Tower. [in Ukrainian].
- Doroshenko D. (1919). *Hungarian Ukraine*. – Prague: Universe. [in Ukrainian].
- Encyclopedia of Ukrainian Studies (1949 – 1952). [Electronic Resource]: in Two Volumes: The Electronic Version*. Munich – New York. [in Ukrainian]. URL <http://litopys.org.ua/encycl/eui.htm>
- Historical Science at Chernivtsi University: Scientific Research, Professional Training, Prominent Figures (2025)*. – Riga: Baltija Publishing. [in Ukrainian].
- History of Ukrainian Art: in 5 Volumes. Volume 5: Art of the 20th century (2007)*. Kyiv, M. Rylskyi's IMFE of the NAS of Ukraine. [in Ukrainian]. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0005332>
- History of Ukrainian Art: in 6 Volumes. Volume 4, book 2: Art of the Second Half of the 19th - 20th Centuries (1970)*. Kyiv: Publishing House of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR [in Ukrainian]. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/0001608>
- History of Ukrainian Literature in 8 Volumes, Volume 6: Literature of the Period of the Struggle for the Victory of Socialism (1917 - 1932). (1970)*. – Kyiv: Scientific Thought. [in Ukrainian]. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0005332>
- Hlushchuk O. G. (2015). Organizational Processes of Cultural Life of Wester Volynia of the Interwar Period in Modern Ukrainian Historiography. *Culture of Ukraine*, 48, 248 – 257. [in Ukrainian].
- Holubets M. (1926) *Galician Painting (Three Articles)*. – Lviv: Good book. [in Ukrainian].
- Horak Ya. R. (2015). BOYAN / Yakym Horak // Shevchenko Scientific Society: Encyclopedia (online). Kyiv, Lviv. SSS, Institute of Encyclopedic Research of the NAS of Ukraine. [in Ukrainian]. <https://encyclopedia.com.ua/entry-413>
- Ilnytskyi V., Starka V. (2024). Commemorative Practices of Ukrainians of Galicia as an Element of the Formation & Preservation of National Memory (1920s – 1950s). *Ukrainian Historical Journal*, 3, 187 – 203. [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.15407/uhj2024.03.187>
- Kalakura Y. S., Rafalskyi O. O., Yryi M. F. (2015). *Ukrainian Culture: Civilizational Dimension*. – Kyiv: Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the NAS of Ukraine [in Ukrainian].
- Kalakura Y. S. (2014). Civilizational Landmarks of Modern Ukrainian Historiography. *Historiographical Studies in Ukraine: 1968 – 2020: Collection of Scientific Works*, 24, 33 – 37. [in Ukrainian].
- Katruschenko I., Nakovsky Y., and Syanotska K. (1970). *Painting in the Western Lands of Ukraine in History of Ukrainian Art: in 6 Volumes. Volume 4, book 2: Art of the Second Half of the 19th – 20th Centuries*. Kyiv: Publishing House of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR [in Ukrainian]. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/0001608>
- Khanyk L. R. (1999). *History of the Boyan Choral Society*. – Lviv: M. V. Lysenko Higher State Musical Institute. [in Ukrainian].
- Kiyonovska L. O. (2004). Boyan / L. O. Kiyonovska // *Encyclopedia of Modern Ukraine [Electronic resource]*. – Kyiv: Institute of Encyclopedic Research of the NAS of Ukraine, 2004, updated 2023. [in Ukrainian]. <https://esu.com.ua/article-37520>
- Klymenko, N., Dудар О., Bezzub, Yu. (2021). Gender Concepts and Practices in Bukovina at the End of the 19th -early 20th Century by the

- O. Kobylanskaya Ego-Documents. *Ukrainian Historical Journal*, 2, 65-79. [in Ukrainian].
- Konverskyi A. (Ed.), Onyshchenko O., Popovych M. and oth. (2013). *Culturology: Textbook*. - Kharkiv: Folio. [in Ukrainian].
- Kozachenko A. (1931). *Ukrainian Culture: Past & Present*. Kharkiv: Proletar. [in Ukrainian]. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001538>
- Krypiakievych I. (Ed.), V. Radzykivich, M. Golubets and oth. (1937). *History of Ukrainian Culture*. Lviv: I. Tyktor Publishing House [in Ukrainian]. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0002021>
- Kunanets N. E. (2010). *Scientific Libraries of Lviv (1784 - 1939: Features of Formation and Development, Formation of Funds and Collections*. - Lviv: Publishing House of the National University "Lviv Polytechnic".
- Maftyn N. (2009). Gender Utopia and the "Code of Selfhood" in Western Ukrainian Prose of the 1930s. *Word and Time*. 6, 76 - 83. [in Ukrainian].
- Maslikova I. I. (2024). Empathy as a Counteraction to Political Violence on the Way to a Society of Care. *Ukrainian Cultural Studies*, 14 (1), 45 - 50. [in Ukrainian]. [https://doi.org/10.17721/UCS.2024.1\(14\).07](https://doi.org/10.17721/UCS.2024.1(14).07)
- Maslikova, I. I. (2023). International Cultural Cooperation in the Conditions of the Russian-Ukrainian War: a Cultural Aspect. *Ukrainian Cultural Studies*, (1), 4 - 9. [in Ukrainian]. [https://doi.org/10.17721/UCS.2023.1\(12\).01](https://doi.org/10.17721/UCS.2023.1(12).01)
- Maslikova, I. I. (2020). Methodological Basis for Research on Cultural Institutions. *Ukrainian Cultural Studies*, 6(1), 8-12. [in Ukrainian].
- Pavlichenko B. (2025a). Aspects of the Study of the History of Domestic Cultural & Artistic Societies of Western Ukraine in the Interwar Period: from a Century of Experience. *Way Science. Achievements of 21st Century Scientific Community: Proceedings of the 3 International Scientific & Practical Internet Conference, September 18 - 19, 2025*. Dnipro: FOP Marenichenko V. V. 168 - 171. [in Ukrainian].
- Pavlichenko B. (2025b). Domestic Cultural & Artistic Societies of Western Ukraine in the 1920s - 1930s as a Subject of Post-Modern Cultural Studies. *Way Science. Modern Movement of Science: Proceedings of the 17 International Scientific & Practical Internet Conference, October 16 - 17, 2025*. Dnipro: FOP Marenichenko V. V. 157 - 160. [in Ukrainian].
- Pavlichenko B. (2025). Western Ukrainian Cultural and Artistic Societies of the 1920s - 1930s: Cultural Analysis of Their History. *"The Days of Science of the Faculty of Philosophy - 2025", International Scientific Conference (2025; Kyiv). April, 24 - 25, 2025: [Abstracts] / Ed. board: A. Konverskyi [and other]*, 526 - 530.
- Pavlova, O. (2021). Review of the Discussion "Cultural Research in Ukraine: Unity in Diversity?", Which Took Place Online on March 30, 2021. *Ukrainian Cultural Studies*, 1 (8), 75 - 80. [in Ukrainian]. [https://doi.org/10.17721/UCS.2021.1\(8\).17](https://doi.org/10.17721/UCS.2021.1(8).17).
- Pelenska, O. (2019). *Ukraine outside Ukraine: An Encyclopedic Dictionary of the Artistic, Cultural and Social Life of the Ukrainian Emigration in Interwar Czechoslovakia (1919 - 1939)*. - Prague, National Library of the Czech Republic & Slavic Library. [in Ukrainian]. <http://resource.history.org.ua/item/0014879>
- Piddubny H. (1928). *Bukovina: Its Past and Present*. - Kharkiv: State Publishing House of Ukraine. [in Ukrainian].
- Radzykevych V. (1941). *A Sketch of the History of Ukrainian Literature*. - Lviv: Ukrainian Publishing House. [in Ukrainian].
- Rafalskyi O. O., Yuriy M. F., Kalakura Y. S. (2020). *Anthropological Code of Ukrainian Culture and Civilization*. - Kyiv: Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the NAS of Ukraine [in Ukrainian]. <http://resource.history.org.ua/>
- cgibin/eiu/history.exe?C21COM=2&121DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&Image_file_name=book/0018007pdf&IMAGE_FILE_DOWNLOAD+0
- Rogozha M. M. (2016). Political Engagement of I. Y. Franko in the Context of the Discussion About the Artist Mission. *Art-Space*, 2, 31-34. [in Ukrainian].
- Skrypnyk, H. A. (2008). *Preface In History of Ukrainian Art: in 5 Volumes. Volume 5: Art of the 20th century (2007)*. Kyiv, M. Rylskyi's IMFE of the NAS of Ukraine. [in Ukrainian]. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0005332>
- Steblii F. I. (2012). "Ruska Besida" / *Encyclopedia of the History of Ukraine: in 10 volumes. Volume 9: Pryl - S*. - Kyiv: Scientific Thought. - P. 388 - 389. [in Ukrainian].
- Turyanytsia Y. V. (2024). *The Czechoslovak Period in the Life of Subcarpathian Rus*. - Uzhhorod: "RIK-U". [in Ukrainian].
- Ukraine: Philosophical Heritage of Centuries: in Two Parts (2000). *Ukrainian Cultural Almanac "Chronicle-2000"*. Part I: No. 37-38, 804 p.; Part II: No 39-40, 798 p. - Kyiv: Ukrainian Propylaea. [in Ukrainian].
- Ukrainian Culture. Lectures, Ed. by D. Antonovych* (1993). - Kyiv, Lybid. [in Ukrainian]. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000052>
- Vdovychenko H. (2024). *Ukrainian and Foreign Culture. Educational & Methodological Manual (Electronic Edition)*. [in Ukrainian]. <https://drive.google.com/file/d/1P4bnyTASOFXZfhpEIs26AybZZfmvueHq/view>
- Vdovychenko H., Pavlichenko B. (2025). Domestic Cultural and Artistic Societies in Western Ukraine in the 1920s - 1930s: Experience & Prospects of Cultural Studies. *Ukrainian Cultural Studies*, 16 (1), 4-13. [Ukrainian]. [https://doi.org/10.17721/UCS.2025.1\(16\).01](https://doi.org/10.17721/UCS.2025.1(16).01)
- Vdovychenko, H., & Pohorilyi, A. (2025). Popularizing the Philosophy of Cosmology in the Ukrainian SSR in the Second Half of the 20th Century: Readers Discover the Secrets of the Micro-World and the Universe. *Philosophy and Cosmology*. Volume 35, 246-269. <https://doi.org/10.29202/phil-cosm/35/11>
- Vermenych Y. V. (2005). Western Ukraine / *Encyclopedia of the History of Ukraine: in 10 volumes. Volume 3: E - I*. - Kyiv: Scientific Thought. - P. 290 - 29. [in Ukrainian].
- Verves G., Honcharenko M., Danylenko V., Isayevich Ya & Dzyuba I. (1991). *Plan-prospectus of the Illustrated "History of Ukrainian Culture: in 5 Volumes"*. - Kyiv: Publishing House of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR. [in Ukrainian].
- Voronyak I. (2010). Fine Arts in "Prosvita" as a Means of Forming National Consciousness. *Ukraine: Cultural Legacy, National Consciousness, Statehood: Collection of Scientific Works*, 19, 207 - 211. [in Ukrainian].
- Western Ukraine (1930). *Red Way*, 9 (September), 128. [in Ukrainian].
- Yasinovsky Yu. P. (2003). "Boyan" / *Encyclopedia of the History of Ukraine: in 10 volumes. Volume 1: A - V*. - Kyiv: Scientific Thought. - P. 361 - 362. [in Ukrainian].
- Zagaykevich M. P. (1995). "Boyan" / *Art of Ukraine: Encyclopaedia: in 5 vol. Vol. 1: A - V*. Kyiv: Ukrainian Encyclopaedia, 246. [in Ukrainian].
- Zagaykevich M. P. (1960). *Musical Life of Western Ukraine in the Second Half of the 19th Century*. - Kyiv: Musical Ukraine. [in Ukrainian].

Отримано редакцією журналу / Received: 27.12.25
 Прорецензовано / Revised: 24.02.26
 Схвалено до друку / Accepted: 27.04.26
 Опубліковано / Published: 29.05.26

Heorhii VDOVYCHENKO, DSc (Philos.), Assoc. Prof.
 ORCID ID: 0000-0002-8532-7672
 e-mail: georgyvdyvychenko@knu.ua
 Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

Bogdan PAVLICHENKO, PhD Student
 ORCID ID: 0009-0009-8531-4407
 e-mail: b.pavlichenko@ukr.net
 Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

CULTURAL STUDIES PERSPECTIVE ON THE PHENOMENON OF UKRAINIAN CULTURAL AND ARTISTIC SOCIETIES IN WESTERN UKRAINIAN LANDS (1921 - 1939): FROM THE STALINIST UKRAINIAN SSR TO INDEPENDENT UKRAINE

Background. *The complex period of Ukraine's history during the era of the Versailles-Washington international order was marked by the active work of cultural and artistic societies and other associations in the Western Ukrainian lands in 1921-1939. Their role as actors in Ukrainian cultural, national, and state-building processes was repeatedly silenced and falsified in the Ukrainian SSR, but today it is becoming a full-fledged subject of cultural-historical and cultural studies research.*

The article aims to provide a general assessment of the main trends in the study of the phenomenon of Ukrainian cultural and artistic societies in the Western Ukrainian lands (1921-1939) by cultural historians and cultural studies scholars of the Ukrainian SSR and independent Ukraine (mid-20th century - first quarter of the 21st century).

Methods. *The study employs classical and modern methods of cultural analysis. Along with the basic principles of scientific knowledge, such as objectivity, systematicity, and historicism, it applies the comparative-historical method to explore the stages in the study of Ukrainian cultural and artistic societies, as well as biographical analysis of the scholars who researched them and contextual and situational analysis of their works.*

Results. *The study highlights the main results of the analysis of cultural and artistic societies by cultural historians and cultural studies scholars during the following stages: 1. the post-war stage - from the end of the Second World War to the collapse of the USSR (1945-1991), which includes four periods: the final phase of Stalinism, the Khrushchev "Thaw", the period of "stagnation", and "Perestroika"; 2. the contemporary stage (since 1991), comprising three periods: the post-Soviet period, the period of the "people's revolutions" (2004-2014), and the period of the Russian-Ukrainian war. The study of this phenomenon began in the 1960s-1970s within the first major projects of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR devoted to the*

history of Ukrainian literature and art. The project "History of Ukrainian Culture: in 5 vols". (2001–2013), along with other Ukrainian studies initiatives of the National Academy of Sciences of Ukraine and scholars from higher education institutions, laid the foundations for its objective and innovative interdisciplinary study by researchers in this field.

C o n c l u s i o n s . After being suppressed and criticized in the Ukrainian SSR, limited information about this phenomenon began to be reintroduced into scholarly discourse during the "Thaw." The sharp criticism of most of these societies as "bourgeois-nationalist" was gradually replaced, during "Perestroika," by de-ideologization and a more objective study of the phenomenon. The publication in Ukraine since 1991 of academic humanities projects, primarily Ukrainian studies encyclopedic editions and monographs on the history of Ukrainian culture, initiated cultural studies research focused on the role of these societies in the gender-based, regional, and national self-identification of Ukrainians, as well as in the practices of cultural and intercultural communication and cultural institutionalization.

K e y w o r d s : Ukrainian culture of the 20th century, Modernity, Interwar period, Halychyna (Eastern Galicia), Volyn (Western Volhynia), cultural and artistic societies in Western Ukrainian lands (1920s–1930s), National Academy of Sciences of Ukraine.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в ухваленні рішення про публікацію результатів.

The authors declare no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.